

سرشناسه: حسینی مکارم، احمد، ۱۳۴۳ -

عنوان و نام پدیدآور: نیمه نثر نیما / احمد حسینی مکارم.

مشخصات نشر: کاشان: مرسل، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۲۵۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۷۲-۴۰۲-۷

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: نیما یوشیج، ۱۲۷۴ - ۱۳۳۸، مستعار - - نقد و تفسیر

موضوع: نثر فارسی - - قرن ۱۴ - - تاریخ و نقد

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۳ ن ۵۹۸/۵ PIR

رده‌بندی دیوبی: ۸۶۲۰۸/۸۸۸

شماره کتابشناسی ملی: ۲۷۳۱۵۲۷

■ نیمه نثر نیما

■ تألیف: احمد حسینی مکارم

■ آماده‌سازی متن: واحد فنی و تحقیقات انتشارات مرسل

■ چاپ اول / ۱۳۹۳ / ۱۰۰۰ نسخه

■ شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۷۲-۴۰۲-۷

■ قیمت: ۱۲/۰۰۰ تومان

■ حق چاپ محفوظ است و تکثیر کل یا بخشی از این کتاب

شرعاً و قانوناً مجاز نمی‌باشد.

ناشر برگزیده

مجددزمین و بیست و سومین

نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران

www.morsalpub.com

ص پ: ۸۷۱۳۵/۱۳۳۵

تلفکس: ۰۲۶۱-۴۴۵۴۵۱۳ - همراه: ۰۹۱۳ ۱۶۱ ۳۵۴۶

نیمہ نثر نیما

تألیف:

امجد مسیلمکار

انتشارات مرسل

فهرست مطالب

مقدمه	۷
باب یکم: نیما و تحول شعر فارسی	
۱. زمینه‌های بدعت و نوآوری	۱۵
۲. گام‌های نخستین	۲۶
۳. ویژگی‌های سبکی (فکری، ادبی و زبانی) نیما	۳۱
الف) مختصات فکری	۳۴
ب) مختصات ادبی	۳۶
ج) مختصات زبان نیما	۳۷
۴. نقد ادبی و نیما	۴۷
باب دوم: آثار منشور نیما یوشیج	
۱. آثار علمی و نظری (تئوریک)	۶۱
۱-۱ ارزش احساسات در زندگی هنرپیشگان	۶۲
۱-۲ تعریف و تبصره	۹۴
۱-۳ حرف‌های همسایه	۱۰۸
۱-۴ دونامه	۱۲۹
۱-۵ یادداشت‌های روزانه	۱۳۴
۲. آثار ادبی شامل داستان‌ها و ...	۱۵۱
۲-۱ داستان‌ها	۱۵۱
۲-۱-۱ مرقد آقا	۱۵۷
۲-۱-۲ کندوهای شکسته	۱۶۲
۲-۱-۳ داستان‌های دیگر	۱۶۸
۲-۲ سفرنامه‌ها	۱۷۵
۲-۳ نمایشنامه‌ها	۱۷۹
۲-۴ وصیت نامه	۱۸۰

۱۸۱.....	باب سوم: بررسی نامه‌های نیما و دسته‌بندی آن‌ها
۱۸۲.....	الف) نامه‌های نیما به همسرش
۱۸۳.....	ب) دنیا خانه‌ی من است
۱۸۳.....	ج) کشتی و توفان
۱۸۳.....	د) ستاره‌ای در زمین
۱۸۴.....	هـ) نامه‌های نیما یوشیج به.....
۱۸۴.....	دسته‌بندی نامه‌ها
۱۸۴.....	۱. نامه‌های مخصوص خویشاوندان
۱۹۳.....	۲. نامه به هنرمندان و ادیبان
۲۰۶.....	شعر و ادب در نامه‌ها
۲۱۰.....	ویژگی‌های نویسندگی نیما در نامه‌ها
۲۱۱.....	۱. ویژگی‌های محتوایی
۲۱۲.....	۲. ویژگی‌های لفظی
۲۱۳.....	صور خیال (آرایه‌های ادبی) در نامه‌های نیما
۲۲۳.....	ارزش ادبی و هنری نامه‌های نیما
۲۲۵.....	طبیعت در نامه‌های نیما
۲۳۲.....	وطن در نامه‌های نیما
۲۳۷.....	نتیجه
۲۴۳.....	کتابنامه

مقدمه

دفتر حیات برخی از انسان ها با تولد باز می شود و با مرگ بسته می شود. دفتر حیات بعضی دیگر با تولد باز می شود، اما با مرگ بسته نمی شود و شگفت این که کتاب هستی برخی از تک چهره های ماندگار تاریخ حیات بشری نه با تولد باز می شود و نه با مرگ بسته می شود. چرا که شعاع حیات آن ها گستره ی زمان را در هم می نوردد و گذشته و حال را در هم می آمیزد.

نیما یوشیج که عنوان پدر شعر نوین فارسی را به خود اختصاص داده، از این قاعده مستثنی نیست. او مخصوص خانواده ای ویژه و دارای اسلوب تربیتی و افکار و اندیشه های خاص بود و به نحو شگفت انگیزی برترین چهره ی ماندگار ادبی روزگار خود شد. نیما را به حق باید جنگجویی علیه دوراننش دانست. او در «قصه ی رنگ پریده، خون سرد» می گوید:

راست گویند این که: «من دیوانه ام،

در پی اوهام یا افسانه ام.

زان که بر ضد جهان گویم سخن

یا جهان دیوانه باشد، یا که من» [۱۹۰: ۳۵]

تلاش نیما در جهت تغییر دیدگاه سنتی شعر فارسی بود. «نیما بر خلاف هم عصرانش که از دریچه ی سنت به چشم انداز تازه ای که شرایط و اوضاع تازه ی اجتماعی که بر آن حاکم بود می نگرستند، توانست راه درست سنت شکنی و تحول ادبی را پیدا کند.» [۲۳: ۱۶]

در واقع «شاعران دوره‌ی مشروطه دو گروه علی حده بودند. نخست ادیبانی که پیروان سرسخت سنت‌های شعر قدیم بودند و بر خلاف آن‌ها گروه دوم شاعران به میدان آمده بودند که به قرار و موازین شعر فارسی پایبندی و دلبستگی نداشتند.» [۹۲: ۵] و این یعنی تقابل سنت و مدرنیته. اما در آن هنگام که گروه اول سرگرم بازی‌های لفظی خود بودند، روزگار در کار بود و بالأخره نخستین آثار تغییر و تحول، آهسته و نهانی در آثار سرسخت‌ترین محافظه‌کاران رسوخ کرده و جاگیر می‌شد. در دوره‌ی هفت ساله از درگیر شدن جنگ جهانی تا پیدایش سلسله‌ی پهلوی که از آن به «دوره‌ی بیداری» یاد شده است، اغلب کسانی که دارای هویت شاعری بودند، حتی المقدور از تقلید گذشتگان احتراز کرده و کوشیدند که مضمونی جدید در قالب شعری قدیم وارد کنند. گروهی از گویندگان نیز به فکر انقلاب ادبی افتادند و مدعی تجدید صورت و مضمون اشعار شدند.

نیما در زمره کسانی بود که تغییر در محتوا را ناگزیر در تغییر فرم و آزادی از قالب و قیود «موزون و مقفا» می‌دانست. او می‌کوشید شعر معاصر فارسی را با نیازهای ایران مدرن سازگار کند. البته پر واضح است که تغییر یک سبک ادبی چه در نظم و چه در نثر کاری نیست که به وسیله‌ی یک شخص و در زمان محدودی انجام گیرد، بلکه به تدریج و به مرور زمان و توسط تعدادی از شاعران و نویسندگان انجام می‌گیرد و سال‌ها طول می‌کشد تا سبکی جای خود را به سبک جدیدی بدهد. پس مطمئناً فکر تجدد و نوجویی در بین اغلب شاعران و نویسندگان دوره‌ی مشروطیت به ویژه آن‌هایی که با زبان فرانسه آشنا بودند، وجود داشت، اما دیدگاه‌های آنان شکل منسجمی نداشت و طرح نظری برای تحول ادبی را ارائه نمی‌کرد. پس به حکم «کمال‌العمل استکماله» این کار به نام نیما یوشیج تمام شد.

حال باید گفت که گر چه جایگاه و اهمیت نیما یوشیج در ادب فارسی بیشتر به واسطه‌ی نقد وی نسبت به شعر کهن و ساختارشکنی اساسی آن در قالب شعر ابداعی او یعنی شعر نو است، اما علی‌رغم شهرت نیما در جامعه‌ی ما و نیز در کشورهای فارسی زبان به چنین عنوانی، باید اذعان کرد که وی در نشر فارسی نیز طبع آزمایی کرده و تلاش و تکاپوی قابل توجهی نموده و در این راستا به توفیقات بزرگی دست یافته است. آثار منشور نیما در دو بخش تحقیقی و ادبی است که در این مقاله به آن‌ها پرداخته شده است. پس نیما نه تنها شاعری توانا در ادبیات ماست، بلکه نویسنده و ادیبی است که همه‌ی صفات هنرمندی را به تمام معنی در خود دارد؛ و نیز دارای اندیشه‌ای بلند و طبع سرشار و مجموعه‌ای از همه‌ی مناعت‌ها و استغناها می‌باشد. به هر حال نیما در ادبیات معاصر ایران پدیده‌ای بود که به گفته‌ی خود او «آب در خوابگاه مورچگان» ریخت و جماعت بی‌آزاری را که راحت و آسوده و بی‌مدعا در گوشه‌ی امن خود آرمیده بودند و ستاره می‌شمردند، سراسیمه کرد.

از آن زمان تاکنون ادیبان و شاعران و نویسندگان بسیاری در مورد نیما و آثار او، پژوهش‌ها نموده، بررسی‌ها کرده و اظهار نظرهایی ارائه داده‌اند؛ و دیدگاه‌های خود را در مورد شعر نیمایی به طور عام و اشعار نیما به طور ویژه بیان داشته‌اند. در این راستا طی چند دهه صدها کتاب و چندین برابر آن مقاله از جانب صاحب‌نظران ادب فارسی به رشته‌ی تحریر در آمده است؛ اما آن چه کمتر مورد توجه قرار گرفته است؛ آثار منشور نیماست، که ما در این پژوهش بر آنیم تا در حد توان خود به معرفی آن‌ها پردازیم و زوایایی از پندارها، عواطف و افکار آن بزرگ شاعر معاصر را آشکار سازیم. پس با قاطعیت می‌توان ادعا کرد که اشعار نیما تقریباً از تمامی جهات ادبی مورد کندوکاو قرار گرفته است؛ اما جای تأسف است که آثار منشور او کمتر

مورد عنایت محققین بوده است و در مورد این آثار فقط می‌توان گفت گاهی به بعضی از آرا و نظرات نیما استناد شده است.

این پژوهش گامی بسیار کوچک و ناچیز به سوی شناخت هر چه بهتر جایگاه هنری و ادبی نیما و شناساندن منابع آرا و نظرات نیما و در واقع معرفی آثار منشور اوست که عملاً تأثیر آن‌ها را به نحوی در آثار و متون ادبی پس از نیما تا دوران حاضر می‌توان مشاهده کرد.

چون موضوع کتاب حاضر بررسی و تحلیل آثار منشور نیما یوشیج است، از این رو منابع اصلی ما، خود آثار منشور نیماست. آنچه مربوط به بخش مسائل علمی، نظری و تئوری آثار اوست کتاب‌هایی چون «ارزش احساسات» و «تعریف و تبصره» و... است و مواردی که مربوط به بخش ادبی است، داستان‌ها، سفرنامه‌ها و نامه‌های باقیمانده از آن شاعر بزرگ است که به اختصار معرفی می‌شوند. از این رو برای بالا بردن میزان دقت و حصول اطمینان بیشتر، همه‌ی آثار منشور نیما یوشیج بررسی شده است.

در این پژوهش آثار منشور نیما یوشیج در دو بخش معرفی و تحلیل شده‌اند. بخش اول آثار علمی و نظری نیما، مثل «ارزش احساسات»، «دو نامه»، «حرف‌های همسایه»، «تعریف و تبصره» و... و بخش دوم، آثار ادبی او، از جمله داستان‌ها، نمایش نامه‌ها، سفرنامه‌ها و نامه‌های نیما که در هر بخش به تناسب مختصری از آرا و نظرات نیما در مورد شعر و شاعری و لوازم آن نیز مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.